

ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ, ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΕΩΣ

ΤΑ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑΣ*

1. Εισαγωγικά

Οί αλλαγές που συμβαίνουν σήμερα συγκλίνουν γύρω από μια σειρά εξελίξεων που έχουν σχέση με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και τη διεύρυνση της επικοινωνίας. Κάθε ανάλυση που θα ήθελε να σκιαγραφήσει το πλαίσιο της εποχής θα έπρεπε να εξετάσει τις αλλαγές που έφεραν οι τεχνολογίες των επικοινωνιών και της πληροφορικής, τις ύφιστάμενες οικονομικές και ιδεολογικές μεταμορφώσεις των Μ.Μ.Ε., τις πο-

δοση της παιδείας, την καλλιέργεια του δημοκρατικού ήθους, τη μεταφορά των πολιτιστικών αγαθών στις έσχατιες του πλανήτη, αλλά και προκαλώντας τους παραμορφωτικές διαστροφές. Φυσικά και από την άλλη πλευρά οι κοινωνίες μας επέβαλαν στα Μ.Μ.Ε. τη δυναμική των νέων προσανατολισμών, την ευθυγράμμιση στα πανανθρώπινα αιτήματα, αλλά και την παθολογία τους και τα συμπτώματα της παρακμής².

Ο ελληνικός Τύπος, εφημερίδες και δημοσιογράφοι, εύρισκονται αναμφισβήτητα αντιμέτωποι με μια βαθύτατη κρίση. Η κρίση είναι πολύπλευρη. Αφορὰ κατ' αρχήν τον πολιτικό και ήθικό λόγο υπάρξεώς τους. Αφορὰ τη σχέση τους με τον πολίτη-αναγνώστη, γενικά το κοινό. Αφορὰ και τη συνταγματικά κατοχυρωμένη θέση του Τύπου, ως ουσιαστικού στοιχείου λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος. Αφορὰ το ποιοτικό επίπεδο του πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού και ήθικού λόγου, τον όποιο ο Τύπος εκφέρει. Αφορὰ τον παιδευτικό του προσανατολισμό, το χαμηλό επίπεδο παιδείας και μορφώσεως των ίδιων των δημοσιογράφων, τις επιλογές των ιδιοκτητών εφημερίδων και Μ.Μ.Ε.³, που επιδιώκουν αύξηση της κυκλοφορίας ή της άκροαματικότητάς τους μέσα

Του Άρχιμ. κ. Άγαθαγγέλου Χαραμαντίδη
Γραμματέως της Σ.Ε.

σοτικές και ποιοτικές αλλαγές του κοινού¹, και, κυρίως, να αναρωτηθεί για το ρόλο των Μ.Μ.Ε. στα κοινωνικά φαινόμενα και γεγονότα των καιρών. Αυτό το θέμα θα επιχειρήσουμε να ερευνήσουμε παρουσιάζοντας τις επί μέρους και ευρύτερες διαστάσεις του, αν και στην πρόοδο της αναζητήσεώς μας διαπιστώσαμε περιορισμένη ελληνική βιβλιογραφία για το σχετικό θέμα.

2. Η κρίση

Τα Μ.Μ.Ε. επέδρασαν στις κοινωνίες του αιώνας μας, αναπτύσσοντας δίαυλους για τη διά-

* Εισήγηση στην Ημερίδα εκπροσώπων της Ίερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, με θέμα «ΕΤΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΚΡΙΖΩΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑΣ», που ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὸ Διορθόδοξο Κέντρο (6 Νοεμβρίου 1997).

1. Π.Δ. Δαγτόγλου, Τύπος καὶ Σύνταγμα, Ἑλληνικὲς Πανεπιστημιακὲς Ἐκδόσεις, Ἀθήνα 1989, σελ. 30.

2. Βλ. Βασιλείου Γιούλτη, *Μ.Μ.Ε. καὶ κοινωνικὴ παθολογία, Τὰ Μ.Μ.Ε. στὸ πλαίσιο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως*, Πρακτικὰ Ἀ' Ἐπιστημονικῆς Συνάντησης Τμήματος Δημοσιογραφίας Μ.Μ.Ε. τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 1996, σελ. 19. Τοῦ ἰδίου, Ἐκκλησία καὶ Μ.Μ.Ε., Πρακτικὰ ἡμερίδας, με θέμα: «Ἐκκλησία καὶ Μ.Μ.Ε.», που διοργάνωσε ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στίς 18.1.1996, σελ. 27.

3. Πρακτικὰ συζητήσεως Στρογγυλῆς Τραπέζης, με θέμα: «Ο ρόλος τοῦ Τύπου καὶ τῶν Μ.Μ.Ε. στὰ ζητήματα τοῦ ρατσισμοῦ καὶ τῆς ξενοφοβίας», Ἀθήνα 30.3.1995, Ἀρχεῖο Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.

ἀπὸ τεχνικὲς χρησιμοθηρικῆς σκοπιμότητας. Τὸ ἄθροισμα τῶν πλευρῶν τῆς κρίσεως ἀφορᾷ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν οὐσία ὑπάρξεως τῶν Μ.Μ.Ε. καὶ ἀνταντακλᾶ τῇ βαθύτερῃ κρίσει τῆς εὐρωπαϊκῆς⁴ ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας⁵. Ἀφορᾷ, τέλος, τὴ σχέση μετὰ τὸν ἑαυτὸ μας, μετὰ τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς καὶ τὸ νόημά της. Π' αὐτὸ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ καὶ ὡς «*κρίση ταυτότητας*». Κι ἔτσι πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ. Ἀλλιῶς δὲν ἔχει νόημα νὰ μιᾶμε ἐπάνω σ' ἓνα πτῶμα γιὰ συμπτώματα.

3. Ἕνα συμπαγτικὸ δρᾶμα.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς ἀποκτοῦν νόημα μπροστὰ στὸ γεγονὸς τῆς ἀγωνίας γιὰ τὸ αὖριο καὶ τοῦ προβληματισμοῦ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἑνὸς *συμπαγτικοῦ δρᾶματος*, τοῦ ρατσισμοῦ καὶ τῆς ξενοφοβίας.

Ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας, ποὺ δὲν διακρίνει νεστοριανικά τὴ θρησκεία ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, τὸ φαινόμενο τοῦ ρατσισμοῦ εἶναι πρωτίστως θεολογικό. Καὶ αὐτὸ ἰσχύει ὅχι μόνο ὅταν παρουσιάζεται μετὰ τὴν τυπικὴ θρησκευτικὴ μορφὴ του, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐμφανίζεται ὡς κοινωνικοπολιτικὸ ἢ ἀνθρωπολογικό⁶.

Ἄν ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνιολογίας καί, κατ' ἐπέκταση, τὰ Μ.Μ.Ε. μποροῦν νὰ προσεγγίσουν τὴ φαινομενολογία τοῦ ρατσισμοῦ καὶ νὰ ἐπισημάνουν τίς σχέσεις του μετὰ τὰ κοινωνικά δεδομένα, ἡ Θεολογία μπορεῖ νὰ προχωρήσει βαθύτερα καὶ

νὰ φθάσει στὴν «*ὀντολογία του*»⁷.

Ὁ ρατσισμός, ὁ φόβος γιὰ τὸν ἄλλον, συνιστᾷ οὐσιαστικά μία δαμονικὴ κατάσταση, μία «*αἶρεση*». Σὲ τελευταία ἀνάλυση ἐκφράζει τὴν ἀπολυτοποίηση τοῦ κτιστοῦ, τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ὅπως βιώνεται σήμερα, μετὰ τὴ διακοπὴ τῆς σχέσεως, τὴν ἀναίρεση τῆς κοινωνίας καὶ τὴ ματαίωση τῆς μετοχῆς.

Στὸ σύγχρονο πολιτισμὸ κερδίζεται ἡ ἐλευθερία καὶ χάνεται ἡ ἐνότητα. Μετὰ τὴν ἐκκοσμίκευση καὶ τὴν ἐξατομίκευση τῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος ἀπαλευθερώνεται καὶ ἀπομονώνεται. Φαίνεται πιὸ ὁλοκᾶθαρα ὅτι τὸ καίριο μεταφυσικὸ πρόβλημα τοῦ μοντέρνου, τοῦ νεωτερικοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὁ συνδυασμός τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐνότητας, ἡ συνάρτηση τῆς ἀτομικότητας καὶ τῆς κοινωνικότητας, ἡ σύνθεση τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς συμβιώσεως⁸.

Τὸ αἶτημα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἡ ὑπαρξη, ἀλλὰ ἡ συνύπαρξη, ὅχι ἀπλῶς ἡ ἀτομικὴ ἐπιβίωση, ἀλλὰ ἡ κοινωνικὴ συμβίωση⁹. Καὶ σὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ζωτικὸ αἶτημα ὀφείλουμε νὰ ἀπαντήσουμε. Νὰ βοηθήσουμε τὸν ἄνθρωπο νὰ κατανοήσῃ τὴν ὀντότητά του ὡς πρόσωπο, νὰ μάθει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπλῶς, ἀλλὰ συνυπάρχει κυ-

4. Βλ. Στάθη Εὐσταθιάδης, *Τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἀντιφατικὴ ἱστορικὴ του διαδρομὴ*, Ἑλλημα στὴν προάσπιση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ἄρθρο στὴν ἐφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 2.11.1997, σελ. Ε5.

5. Βλ. Κυριάκου Ν. Κορόβηλα, *Ἡ κρίση τοῦ δημοσιογραφικοῦ λειτουργήματος*, Περιοδικὸ Σύνταξη, τεύχος 50, σελ. 6. Βλ. ἄρθρα: Γεωργίου Βότση, *Οἱ νέοι στυλῖτες τῆς δημοσιογραφικῆς τρομοκρατίας*, Ἑλευθεροτυπία 10.1.1994, σελ.9. Μάριου Πλωρίτη, *Μικρὴ «κωδικοποίηση» τῆς κρίσεως τοῦ Τύπου*, Τὸ Βῆμα 28.5.1995, σελ. Α20. Πάννη Μαρίνου, *Ἡ ἀλήθεια καὶ οἱ δημοσιογράφοι*, Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος 25.11.1993, σελ.3, 4,6.

6. Βλ. Γ. Μαντζαρίδης, *Ἡ ἠθικὴ ὑπέρβαση τοῦ φονταμενταλισμοῦ*, Περιοδικὸ Σύνταξη, τεύχος 56, 1995, σελ. 70. Βλ. τὴ θαυμάσια συνέντευξη, μετὰ τίτλο *Ὁ μαέστρος καὶ τὸ Τεῖχος*, τοῦ Μπισλάβ Ροστρόποβιτς στὴν Annick Cojean (Le Monde), ΤΟ ΒΗΜΑ, 2.11.1997, σελ. 15.

7. Βλ. Γ. Μαντζαρίδης, *Ἡ ἠθικὴ ὑπέρβαση τοῦ φονταμενταλισμοῦ*, σελ.68-69.

8. «Ὡς πρὸς τὴν πολιτισμικὴ διάσταση κυριαρχεῖ αὐτὸ πὺν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποκαλέσουμε προμηθεϊσμό: ἡ κατάσταση δηλαδὴ ἐκείνη ὅπου, μέσω τῆς μαζικῆς ἐκκοσμίκευσης, ἔχουμε ὀδηγηθεῖ σὲ ὅ,τι ὁ Μάξ Βέμπερ ἀποκάλεσε «ἀπομάγευση τοῦ κόσμου». Ὁ κόσμος χάνει τὸν ἱερό χαρακτήρα του, οἱ ἄνθρωποι ἀποκόπτονται ἀπὸ τὸ θεῖο, ἐνῶ παράλληλα ὑποκαθιστοῦν τὴ χαμένη τους ἀσφάλεια θεωρώντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς κυρίαρχους κατακτητὲς τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ κόσμου... Στὸ πολιτικὸ πεδίο ἐξάλλον τὸ χαρακτηριστικότερο γνώρισμα τῆς νεωτερικότητας εἶναι ἡ μετατόπιση τῶν δεσμῶν πίστης καὶ τῶν προσανατολισμῶν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τίς παραδοσιακὲς τοπικὲς κοινότητες πρὸς τὸ ἐθνικὸ κέντρο. Ἀπόρροια τῆς τάσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἐμφάνιση τῶν ἐθνικιστικῶν ιδεολογιῶν, ἡ ἐξάπλωση καὶ τελειοποίηση τῶν «μέσων παραγωγῆς βίας», καθὼς καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτῶν τῶν μέσων ἀπὸ ἐλίτ, πὺν λειτουργοὺν στὸ πλαίσιο ἑνὸς συστήματος ἀνταγωνιστικῶν ἐθνικῶν κρατῶν...». Ν. Μουζέλη, *Ὁ θρησκευτικὸς νεοφιλελευθερισμός*, ἄρθρο στὸ ΒΗΜΑ, 1.11.1997, σελ. Β2.

9. Βλ. Μάριου Μπέγγου, *Φαινομενολογία τῆς θρησκείας*, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθήνα 1995, σελ. 233-242.

ρίως, όχι για να επιβιώνει άτομικά, αλλά για να συμβιώνει κοινωνικά.

4. Συμπτωματολογία.

Ο ρατσισμός είναι μια λέξη που κανένας δεν ακούει ευχάριστα, ούτε και οι δημοσιογράφοι. Στη Γερμανία π.χ. όταν ακούγεται ή λέξη ρατσισμός δημιουργείται σύγχυση. Πολλοί δημοσιογράφοι προσπαθούν να αποφύγουν τη συγκεκριμένη λέξη και χρησιμοποιούν τη λέξη *ξеноφοβία*. Στους ακαδημαϊκούς κύκλους όμιλουν ευχαρίστως για έθνοκεντρισμό¹⁰.

Στόν απολογισμό της συζητήσεως στρογγυλής τραπέζης, με θέμα «*τόν ρόλο του Τύπου και των Μ.Μ.Ε. στα ζητήματα του ρατσισμού και της ξеноφοβίας*», που έγινε στην Αθήνα, το 1995, με την οργανωτική ευθύνη του Έλληνικού Κέντρου Ευρωπαϊκών Μελετών, αναφέρεται, ότι:

α) *ο ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία είναι σήμερα υποβαθμισμένος, ως πρόβλημα, στη συνείδηση των δημοσιογράφων,*

β) *πράγματι μερίδα του Τύπου στην Ελλάδα παρακινεί συχνά σε ρατσιστικές συμπεριφορές, και*

γ) *δυστυχώς ονδεμία αρχή έχει σκεφθεί να αντιμετωπίσει τα έντυπα και τους δημοσιογράφους που παρακινούν σε ρατσιστικές και ξενόφοβες συμπεριφορές*¹¹.

Διατηρούμε, λοιπόν, παρά τις αξιολογες και σοβαρές προσπάθειες κάποιων δημοσιογράφων, αρκετές επιφυλάξεις και διατυπώνουμε τον προβληματισμό μας, όσον αφορά τη συνειδητοποίηση της ευθύνης των Μ.Μ.Ε. και τις δυνατότητές τους να συμβάλλουν, λόγω του τρόπου με τον οποίο διαχειρίζονται το θέμα, στην καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας.

α. Τα στερεότυπα.

«Η ανασφάλεια και ο φόβος μάς οδηγούν στο

*να γυρνάμε την πλάτη στους πρόσφυγες και να αδιαφορούμε για το δράμα τους. Οί Έλληνες σιγά σιγά γίνονται ρατσιστές, λόγω έλλειψης ενημέρωσης... Πόσο είναι έτοιμος ο τόπος μας να δεχθεί, να καταλάβει και να στηρίξει το όνειρο των προσφύγων που τους έφερε ως εδώ; Μια ματιά μόνο στα δελτία των ειδήσεων ή στους τίτλους των εφημερίδων είναι αρκετή για να συνειδητοποιήσει κανείς το νέο γολγοθά τους»*¹². «*Το μέτρο της ενημέρωσης και η φροντίδα για την ευαισθητοποίηση του πολίτη σε θέματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν πρέπει να σταματά ποτέ*»¹³. Αυτά έγραψαν στην έκθεσή τους, με θέμα τους πρόσφυγες και το ρατσισμό, οι νέοι, μαθητές της Β' Λυκείου, που έλαβαν μέρος στον φετινό πανελλήνιο μαθητικό διαγωνισμό γραπτού δοκιμίου.

Δεν είναι όμως μόνο η επικαιρότητα, δεν είναι μόνο η ειδησεογραφία, δεν είναι μόνο οι ενημερωτικές εκπομπές. Είναι κυρίως ο τρόπος με τον οποίο τα Μ.Μ.Ε. διαχειρίζονται κοινωνικά θέματα και καταστάσεις, το γεγονός της ανεστιότητας των ανθρώπων, μέσα από τον οποίο, εκεί που δεν το καταλαβαίνει κανείς, εκεί όπου πράγματι ο θεατής, ο αναγνώστης ή ο ακροατής, είναι χαλαρός και ανύποπτος, μπορεί να παράγεται και να αναπαράγεται, ακόμη και από τη χροιά και τον τόνο της φωνής, κάποιο στερεότυπο, το οποίο καλλιεργεί τη σχάση και την προβολή, ως μηχανισμούς σχέσεως με τον κόσμο, είναι στερεότυπα επιθετικό, κατά βάθος ρατσιστικό, παράγωγο μίας αντίληψης, ή όποια είναι μη ανεκτική απέναντι στη διαφορά, στην εξοικείωση και την ανοχή της διαφοράς¹⁴. Αναφέρουμε ένα παράδειγμα: έχει γίνει της μόδας, σε περιπτώσεις που συμβαίνουν αξιόποινες πράξεις από ανθρώπους μειονοτικούς, να αναφέρεται ή εθνικότητα του δράστου και να γενικεύονται τα φαινόμενα αυτά σε όλη τη μειονότητα. Όμως η επαναλαμβανόμενη αναφορά στην εθνικότητα δημιουργεί στο κοινό την αίσθηση της

10. Βλ. Ralf Koch, Medien mogen's weiß, Rassismus im Nachrichtengeschäft, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1996, σελ.7-22.

11. Πρακτικά συζητήσεως Στρογγυλής Τραπέζης, με τίτλο: «*Ο ρόλος του Τύπου και των Μ.Μ.Ε. στα ζητήματα του ρατσισμού και της ξеноφοβίας*», Αθήνα 30.3.1995, Αρχειο Υπουργείου Ξεωτεριών.

12. ΤΑ ΝΕΑ, 31.10.1997, σελ.22-23.

13. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 31.10.1997, σελ. 6.

14. Βλ. Ευάγγελου Βενιζέλου, Μ.Μ.Ε., Δημοκρατία και έξωτερική πολιτική, Τò τρίγωνο της έντασης, έκδ.Νέα Σύνορα, Αθήνα 1996, σελ.129-130.

ρεαλιστικής εικόνας. Τò κοινò μεγαλώνει με αὐτὴ τὴν εἰκόνα. Ἔτσι ἡ κριτικὴ γιὰ τὴν ἐθνικότητα τῶν δραστῶν εἶναι κάτι ποὺ θεωρεῖται φυσιολογικὸ καὶ κανονικὸ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ δημοσιογράφοι ποὺ πιστεύουν, ὅτι μποροῦν νὰ διορθώσουν τὰ ἀρνητικὰ κλισιὰ με θετικὲς εἰκόνες καὶ ἱστορίες γιὰ τοὺς καλοὺς πρόσφυγες ἢ μειονοτικὸς ἐνεργοῦν, πολλὲς φορές, τὸ ἴδιο ρατσιστικά.

Εἶναι παράδοξο, ἀλλὰ δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι κάποιος δεδηλωμένος ρατσιστὴς γιὰ νὰ χρησιμοποιεῖ ρατσιστικά στερεότυπα ἢ νὰ συμπεριφέρεται ρατσιστικά, γιὰτί τίς περισσότερες φορές αὐτὸ συμβαίνει ἀσυνείδητα καὶ ἴσως καὶ χωρὶς πρόθεση. Ὁ Winnicott¹⁵ γράφει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀπωθημένη ἐπιθετικότητα. Καὶ δὲν διαθέτει βιολογικοὺς μηχανισμοὺς γιὰ νὰ ἀμυνθεῖ στὴν ἐπιθετικότητά του. Νὰ γιὰτί ἡ μήτρα τοῦ ρατσισμοῦ εἶναι τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ρατσισμὸς ὡς κατάσταση διαπερνᾷ ὁλόκληρη τὴν κοινωνία καὶ τὸν καθένα ξεχωριστά¹⁶. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ παγκοσμιότητα τοῦ γεγονότος.

Στὴ Γερμανία ἄρχισε μιὰ συζήτηση στὶς συντάξεις ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν γιὰ τὸ κατὰ πόσο οἱ δημοσιογράφοι ἀντιλαμβάνονται καὶ μεταδίδουν τὰ θέματα ἐλεύθεροι ἀπὸ ρατσιστικὲς ιδέες. Τὸ πράγμα δὲν εἶναι εὐκόλο. Τὸ σύνθετο δὲ τῆς καταστάσεως φαίνεται στὰ ρεπορτάζ ποὺ κάνουν γιὰ τοὺς ξένους οἱ ἴδιοι οἱ ἄλλοδαποὶ δημοσιογράφοι¹⁷.

β. Ἡ προβολὴ τῶν ἄκρων.

Αὐτὸ τὸ ὅποιο, ἐπίσης, παρατηροῦμε, εἶναι ὅτι ὁ τρόπος με τὸν ὅποιο τὰ Μ.Μ.Ε. παρουσιάζουν θέματα ποὺ ἔχουν σχέση με τίς μειονότητες καὶ τοὺς πρόσφυγες χαρακτηρίζεται, πολλὲς φορές,

ἀπὸ ἀκρότητα. Αὐτὴ ἡ διάθεση νὰ προβάλουμε, ἀποσπασματικά, περιπτώσεις ἀκραῖες ἢ ὡς ἀκραῖες, χωρὶς τὸν κόπο νὰ κατανοήσουμε «ἐπισημονικά» τὴν προβληματικὴ τῶν κοινωνικῶν θεμάτων, δημιουργεῖ ἓνα ἐπικοινωνιακὸ μοντέλο ποὺ δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν αἴσθηση τοῦ μέσου, τὴ διαδικασία τῆς μάθησης καὶ τῆς περιγραφῆς, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐπαφῆς. Ἴσως αὐτὸ νὰ θέλει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ κινηματογραφικὲς ταινίες «Ἄγγλος ἀσθενής» καὶ «Ὁ σολίστας», ποὺ τὸ θέμα τοὺς διαπραγματεύεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν ἄκρα ἀνθρώπινη διάθεση καὶ συμπεριφορὰ, τὴν ἰσοπέδωση τοῦ μέσου ὄρου, κρίθηκαν μεταξὺ τῶν καλύτερων ταινιῶν τοῦ παγκόσμιου κινηματογράφου καὶ βραβεύτηκαν με τὸ βραβεῖο OSCAR. Αὐτὸ σὲ τελευταία ἀνάλυση σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος συγκινεῖται, γοητεύεται ἀπὸ τὰ ἀκραῖα πράγματα. Καὶ αὐτὸ εἶναι μιὰ διαπίστωση ποὺ θὰ πρέπει βαθύτατα νὰ προβληματίσει.

γ. Ὁ λόγος τῶν Μ.Μ.Ε.

Ὁ κοινωνικὸς λόγος, ὁ δημόσιος λόγος, γενικότερα, στὴν Ἑλλάδα, εἶναι ἓνας λόγος, πολλὲς φορές, ἀρκετὰ ἐρασιτεχνικὸς, ὁ ὅποιος μᾶς περιάγει στὴν ἀδιαφοροποίητη καὶ ὁμοιογενὴ κατάσταση ἑνὸς καθαροῦ τίποτα¹⁸. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι εἶναι καὶ λόγος ἀνυποψίαστος καὶ ἀπλουστευτικὸς ἀπέναντι σὲ κάποια βαθύτερα προβλήματα. Προβλήματα ποὺ κινοῦνται με ἀργοὺς ρυθμοὺς, ἀλλὰ εἶναι προβλήματα πάρα πολὺ σημαντικά.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δημοσιογραφικὸς λόγος, σὲ μιὰ ἐποχὴ «πολυβηματικῆς ἐπαγωγικῆς λογικῆς»¹⁹, θὰ πρέπει νὰ σκεφθεῖ, νὰ μεγαλώσει, νὰ ὀξειδωθεί, νὰ ὠρμάσει καὶ νὰ ρυτιδωθεί παραγωγικά. Μὲ ἄλλα λόγια θὰ πρέπει νὰ γεννήσει καὶ νὰ μεταβιβάσει πληροφορία καὶ νόημα ὅχι στὰ πλαίσια μιᾶς «ἀσάλευτης ζωῆς»²⁰, ἀλλὰ μιᾶς πραγματικό-

15. Βλ. D. Winnicott, *Οἱ ρίζες τῆς ἐπιθετικότητας*, ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1976.

16. S. F. Pfurtner, *Fundamentalismus, Die Flucht ins Radikale*, Freiburg, Basel, Wien, 1991, σελ. 34, 43.

17. Βλ. Ralf Koch, *Medien mogen's weiß, Rassismus im Nachrichtengeschaft*, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1996, σελ. 7-22.

18. Βλ. Ἰωάννου Σ. Νικολῆ, *Διλήμματα καὶ ἀδιέξοδα στὴν ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία*, ἐκδ. Ἀν. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1988, σελ. 68.

19. Ὁ.π., σελ. 12.

20. Βλ. Ἰωάννου Σ. Νικολῆ, ὁ.π. σελ. 12.

τητας με διαλεκτικό και τελεολογικό χαρακτήρα. Μιας πραγματικότητας, ή όποια δεν θα καλλιεργεί τις αντιπαραθέσεις και τις διαφοροποιήσεις, δεν θα εκμεταλλεύεται τον ψυχισμό του άλλου και δεν θα κακοποιεί το ανθρώπινο πρόσωπο. Άλλωστε τί νόημα έχει ο λόγος, όταν δεν υπάρχει σχέση; Η λειτουργία του λόγου είναι να άπαλύνει τὰ τραύματα από τις ένορμήσεις ή τη σύγκρουση με τον άλλον, να συντελεί στη συνάντηση των προσώπων²¹.

Είναι μισή αλήθεια, και αυτό συνιστά καθολικό ψεύδος, από τη μια πλευρά να όμιλούμε και να γράφουμε ενάντια στο ρατσισμό και την ξενοφοβία, να καταγγέλλουμε την εκμετάλλευση και κακοποίηση γυναικών και παιδιών, κάτω από πρωτοφανείς έξευτελιστικές συνθήκες, από την Άλβανία, την Πολωνία, τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, και από την άλλη να καλλιεργείται με την δημοσίευση, στην πλειοψηφία του Τύπου, διαφόρων άγγελιών, ή χρησιμοποίηση του ανθρώπου ως κοινότατου άψυχου έμπορεύματος. Αυτό δεν είναι δημοσιογραφική δεοντολογία. Είναι καθγιασμός του άπανθρωπισμού του ανθρώπου. Είναι ύλιστικός κυνισμός.

δ. Πολίτες και όχι καταναλωτές.

Δεν είναι δυνατό να όμιλούμε για φαινόμενα ρατσισμού θεωρώντας τον άνθρωπο άπλως διακοσμητικό στοιχείο, ουσιαστικά άναιρώντας τον.

Έτσι δεν καλλιεργείται ή αίσθηση της συμμετοχής ή ή δυνατότητα της συμμετοχής του κοινού στα διάφορα κοινωνικά προβλήματα, αλλά ή δυνατότητα της κατανάλωσης, της σκοπιμότητας και του άπεριόριστου προσωπικού συμφέροντος²². Ένας κοινωνικός δαρβινισμός, με έναν άπε-

ριόριστο ιδεολογικό κυνισμό²³. Ίσως αυτό να θέλει ή κοινωνική πραγματικότητα²⁴. «Ό,τι δεν πουλάει δεν ζει»: είναι το χαρακτηριστικό σύνθημα αυτής της νοοτροπίας²⁵.

Πρέπει όμως να μάθουμε, ότι άπευθυνόμαστε σέ πολίτες και όχι σέ καταναλωτές. «Και οί πολίτες δεν είναι άπλως ή μονάδα μέσα στο σύνολο της κοινής συμβίωσης, μονάδα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, που ρυθμίζονται συμβατικά προκειμένου να έπιτευχθεί ή πληρέστερη δυνατή έξισορρόπηση των έγωκεντρικών άπαιτήσεων. Να είσαι πολίτης είναι τίτλος τιμής: μετέχεις στη μεγίστη τιμή και στο κατόρθωμα να κάνεις τη ζωή να αληθεύει –γι' αυτό και ή ιδιότητα του πολίτη δεν είναι ένα περιστασιακό προνόμιο, αλλά πρωταρχικό περιεχόμενο του προσωπικού βίου, που δίνει νόημα στην κάθε πτυχή της καθημερινότητας»²⁶.

Νομίζω, ότι δεν μπορεί και δεν έπιτρέπεται να άγνοηθεί αυτή ή ευθύνη του πολίτη. Σέ αντίθεση περίπτωση ή κριτική της «κρίσης» των Μ.Μ.Ε. είναι ένα άλλοθι της άτομικής άδιαφορίας (ή άναπηρίας)

ιδιωτικών Μ.Μ.Ε. Οί δέκτες μετατρέπονται σέ έπιτηρητές της άπεριόριστης βούλησης για κατανάλωση. Όάναπαριστάμενος κόσμος των ιδιωτικών Μ.Μ.Ε. είναι ο κόσμος των ιδιωτικών Μ.Μ.Ε. είναι ο κόσμος της άπεριόριστης βούλησης για κατανάλωση», Κύρκου Δοξιάδη, Έθνικισμός, Ίδεολογία, Μέσα Μαζικής Έπικοινωνίας, έκδ. Πλέθρον, Θεωρία και κοινωνία, Άθήνα 1995, σελ. 94.

23. «Στο κοινωνικό πεδίο ή νεωτερικότητα, ...χαρκτηρίζεται από έναν νέον τύπον κοινωνικό δαρβινισμό –σέ πρακτικό τουλάχιστον, άν όχι και διακηρυκτικό– έπίπεδο. Ένώ στην προνεωτερική έποχή τὰ προνομίωχα μέλη της κοινότητας δεν είχαν μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις άπέναντι στους λιγότερο έννοημένους. Αυτή ή άριστοκρατικού τύπου άλληλεγγύη άντακατάσθηκε βαθμιαία από την αντίληψη ότι, έφόσον ή άγορά λειτουργεί προς όφελος όλων, όσοι δεν «πετυχαίνουν» οικονομικά είναι οί ίδιοι υπεύθυνοι...», Ν. Μουζέλη, Ό θρησκευτικός νεοφιλελευθερισμός, άρθρο στο ΒΗΜΑ, 2.11.97, σελ. 2. Βλ., έπίσης, Κύρκου Δοξιάδη, Έθνικισμός, Ίδεολογία, Μέσα Μαζικής Έπικοινωνίας, σελ. 92-94.

24. Βλ. Ρ. Elliot, Intellectuals, *The «Information Society» and the Disappearance of the Public Sphere, in Media, Culture and Society*, ed. by R. Collins, 1986.

25. Κύρκου Δοξιάδη, Έθνικισμός, Ίδεολογία, Μέσα Μαζικής Έπικοινωνίας, σελ. 94, ύποσημ. 54.

26. Χρήστου Πανναρά, Όρθός λόγος και κοινωνική πρακτική, έκδ. Δόμος, Άθήνα 1984, σελ. 196-197.

21. Προεβυτέρου Βασιλείου Θεομού, *Ποιμαίνοντες μετ' έπιστήμης*, έκδ. Άρμός, Άθήνα 1996, σελ. 86.

22. «Για τούς άπλους πολίτες, το «άπεριόριστο προσωπικό συμφέρον» βέβαια δεν μπορεί να σημαίνει τίποτε άλλο παρά «άπεριόριστη βούληση για κατανάλωση». Ό καταναλωτισμός έπομένως δεν είναι παρά μιά συγκεκριμενοποίηση του κυρίαρχου –διττού– ιδεολογήματος των

καὶ τῆς ἐκπτώσεως ἑνὸς πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ρίχνει στὴν ἰσοπεδωτικὴ κοίτη τοῦ λαϊκισμοῦ ὅλα τὰ αὐθεντικά ἐρωτήματα τοῦ νοήματος τῆς ὑπάρξεως²⁷.

Οἱ ἄνθρωποι θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ φανταστοῦν καὶ νὰ κατανοήσουν τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ μὲ ἄλλους τρόπους καὶ νὰ ἀναλάβουν τὶς εὐθύνες τους. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ οὐσιαστικὸς ρόλος τῶν Μ.Μ.Ε.: νὰ δώσουν τὴν εὐκαιρία στοὺς πολίτες νὰ δοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους διαφορετικά. Τότε μονάχα θὰ συμβάλλουν οὐσιαστικά καὶ στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος πού μᾶς ἀπασχολεῖ.

5. Ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία.

Παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία δὲν ἔχει δεχθεῖ ἔντονες καὶ ὀξεῖες προκλήσεις γύρω ἀπὸ τὸ ρατσισμό, τὴν ξενοφοβία καὶ τὸ κοινωνικὸ μίσος, ὅπως ἄλλες εὐρωπαϊκὲς κοινωνίες ἢ κοινωνίες ὅπως εἶναι ἡ ἀμερικανικὴ, ἡ νοτιοαφρικανικὴ, δὲν παύει νὰ εὐρίσκεται ἀντιμέτωπη μὲ διάφορες πηγὲς σχετικῶν κινδύνων, μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια τῆς διαφορᾶς. Εἴτε αὐτὴ εἶναι φυλετικὴ, εἴτε εἶναι κοινωνικὴ, εἴτε εἶναι νοοτροπιακὴ. Καὶ προσπαθεῖ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες κοινωνίες, πού ἔχουν μιὰ παράδοση δημοκρατίας καὶ κράτους δικαίου, νὰ ἀντισταθεῖ ἀπέναντι στὶς προκλήσεις αὐτές. Καὶ ἀντιστέκεται, ἐξοπλισμένη μὲ κάποιες ἐμπειρίες. Ἀντιστέκεται ἐξοπλισμένη μὲ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά της, τὸ σημαντικότερο τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ὀρθόδοξος χαρακτήρας της²⁸.

6. Μνήμες ἀπὸ τὴν ἱστορία.

Πὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορία ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε τὴν Ἐγκύκλιο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ἔτους 1891, «Περὶ τοῦ οὐκ ἔξῃσι τοῖς πιστοῖς πυρραυλεῖν ὁμοίωμα τοῦ Ἰούδα ἐν τῇ ἐορτῇ τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος», γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση δηλαδὴ ἑνὸς ρατσιστικοῦ φαινομένου, πού ἐκδηλωνόταν, μέσα ἀπὸ ἓνα ἔθιμο, στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο. Τὸ 1910 καὶ τὸ 1918 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀντι-

μετώπισε καὶ πάλι, μὲ τὴν ἀποστολὴ Συνοδικῶν Ἐγκυκλίων, παρόμοια φαινόμενα. Ἐγραφε, λοιπόν, ἡ Σύνοδος: «Ὁ δὲ ὑπερβάλλουσιν ἀγάπην καὶ φιλανθρωπίαν ἐνανθρωπήσας Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐνετείλατο ἡμῖν ἵνα ἀγαπῶμεν πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ εὐλογῶμεν τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς καὶ εὐχόμεθα ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ἡμᾶς, διὰ δὲ τῆς περὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς παραβολῆς, ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι πλησίον ἡμῶν εἶναι πᾶς ἄνθρωπος, οἷα σὴποτε θρησκείας καὶ ἐθνικότητος καὶ ἂν ἢ τοῦτος... Εἰς γινώσκιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περιῆλθεν, ὅτι ἐπικρατεῖ εἰς τινα εἰσέτι τοῦ Κράτους μέρη, ἔθμιον ξένον ἐντελῶς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καθ' ὃ κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν γίνεται χρῆσις λαϊκῶν ἀσμάτων, ἐν οἷς ὑπάρχουσι φράσεις καθαπτόμεναι τοῦ ἔθνους τῶν Ἑβραίων, ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐξακολουθεῖ ἐνιαχοῦ νὰ γίνηται ἡ καῦσις τοῦ λεγομένου “ὁμοιώματος τοῦ Ἰούδα”. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θεωρεῖ καθήκον Αὐτῆς, ὅπως φέρῃ εἰς γινώσκιν πάντων τῶν χριστιανῶν, ὅτι ἡ τήρησις τοιούτων ἐθίμων ἀντιβαίνει πρὸς τὴν βάσιν καὶ τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως ἡμῶν, ἥτις εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης ἐν γένει πρὸς πάντα ἄνθρωπον... Ἡ διὰ πυρροβολισμῶν καὶ καύσεως τοῦ προδότου διακωμώδησις καὶ ἐξουθενισμὸς τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι κοινὴν σήμερον μεθ' ἡμῶν ἔχουσι τὴν πατρίδα καὶ τὰ αὐτὰ πρὸς αὐτὴν δικαιώματα καὶ καθήκοντα, προφανῶς διεγείρει θρησκευτικὸν μῖσος καὶ ὑποθάλλει κατ' αὐτῶν φανατισμὸν, ἀμαυροῖ δὲ καὶ τὴν υπόληψιν τῶν μερῶν, ὧν ἐν μέσῳ ἐπισυνμβαίνει τὸ τοιοῦτον κακόν»²⁹.

Στὶς 23 Μαρτίου 1943 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνὸς ἐξέδωσε τὴν περιφνημὴ διαμαρτυρία-ἐκκλήση πρὸς τὴν κατοχικὴ Κυβέρνηση, γιὰ τὴ διάσωση τῶν Ἑβραίων τῆς Ἑλλάδος³⁰.

27. Βλ. Δήμιου Θεοῦ, Μ.Μ.Ε. καὶ ἀτομικὴ εὐθύνη, Περιοδικὸ Σύνταξι, τεῦχος 50, σελ. 31.

28. Βλ. Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Ρατσισμός: Λεηλασία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, Ἀθήνα 1985, σελ. 15. Εὐάγγελου Βενιζέλου, Μ.Μ.Ε., Δημοκρατία καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, Τὸ τρίγωνο τῆς ἔντασης, σελ.126.

29. Συνοδικοὶ Ἐγκύκλιοι 2024/10.5.1910 καὶ 13.4.1918, Περὶ ἀνάγκης ἐξαλείψεως τοῦ ἐθίμου, τῆς κατὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα περιφορᾶς καὶ καύσεως ὁμοιώματος τοῦ προδότου Ἰούδα. Τὸ ἀνωτέρω κείμενο εἶναι συνθετικὸ τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν δύο ἐγκυκλίων.

30. Βλ. σχετικὰ: Θανάση Ν. Παπαθανασίου, Ὁ ἀντιαντισιμιτισμὸς στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, Περιοδικὸ Σύνταξι, τεῦχος 66/1998, σελ. 90.

7. Τὰ ἐκκλησιαστικά Μ.Μ.Ε.

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, τὸ σημαντικό ρόλο τὸν ὁποῖο μποροῦν νὰ διαδραματίσουν στὴν καταπολέμηση τοῦ ρατσισμοῦ καὶ τῆς ξενοφοβίας, στὴ χώρα μας ἀλλὰ καὶ στὴν Εὐρώπη, καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά Μ.Μ.Ε., δηλαδή ὁ ἐκκλησιαστικός λόγος. Ἀρκεῖ, μέσα ἀπὸ τὰ γραφόμενα καὶ τὶς παραγωγές, νὰ διαφυλάσσεται, νὰ διασώζεται καὶ νὰ μαρτυρεῖται καθολικά, μὲ πνευματικὴ ἀνδρεία καὶ σαφῆ ἐκκλησιολογικὸ προσανατολισμό³¹, καὶ ὄχι ἀποσπασματικά ἢ ἀτομικά³², ἢ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὀρθόδοξη παράδοση καὶ διδασκαλία περὶ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἢ ἀνθρωπινότητα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία, γιατί συνήθως περιορίζουμε τὴν ἐνασχόλησή μας μὲ τὰ κοινωνικά θέματα σὲ μιὰ ψυχολογίζουσα ἢ κοινωνιολογίζουσα προσέγγιση ἢ στὰ ὅρια μιᾶς περιγραφικῆς καὶ φαινομενολογικῆς θεολογίας³³.

8. Διαδικασία ἀντιστάσεως - Προτάσεις.

ἢ Θὰ εἶναι λάθος, μπροστὰ στὴν 3η χιλιετία, νὰ μὴ θελήσουμε νὰ ξαναδοῦμε τὴ συνεχῶς ἀνανεούμενη κοινωνικὴ πραγματικότητα. Ἴσως κάποια στιγμή πρέπει νὰ διδαχθοῦμε τὸ γεγονὸς τῆς πολυεθνικῆς καθημερινότητας καὶ τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

ἢ Πρέπει νὰ εἰσέλθουμε σὲ μιὰ διαδικασία διαρκοῦς ἀντιστάσεως ἀπέναντι σὲ ὅλες τὶς πιθανὲς ἐκδηλώσεις, τὶς φανερὲς καὶ ὑποδόριες, τῶν φαινομένων τοῦ ρατσισμοῦ καὶ τῆς ξενοφοβίας. Δὲν ἀρκεῖ ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωση, δὲν ἀρκεῖ ἡ διεθνὴς προστασία, δὲν ἀρκοῦν οἱ δηλώσεις. Χρειάζεται πρωτίστως μιὰ κοινωνικὴ συνείδηση καὶ μιὰ κοινωνικὴ ἀντίδραση τέτοια, ποὺ στὴν πράξη καὶ στὴν μικροκλίμακα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, στὴν καθημερινότητα, νὰ ἀποδεικνύεται, ὅτι δὲν ἐκδηλώνεται ρατσισμός, ξενοφοβία καὶ κοινωνικὸ μίσος.

31. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *Ἐκκλησία καὶ Μ.Μ.Ε.*, Πρακτικά ἡμερίδας, μὲ θέμα: «Ἐκκλησία καὶ Μ.Μ.Ε.», διοργάνωσε ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στίς 18.1.1996, σελ. 13.

32. Βλ. Παναγιώτου Νέλλα, *Τὰ χριστιανικά ἔντυπα*, Περιοδικὸ Σύνταξη, τεῦχος 18, σελ. 101-102.

33. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *Ἐκκλησία καὶ Μ.Μ.Ε.*, σελ. 11.

ἢ Ἀπαιτεῖται μιὰ διαρκὴς, ἀλλὰ διακριτικὴ, ἐπαγρύπνηση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων ποὺ ὑπάρχουν στὸν ἐλληνικὸ ἀλλὰ καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο, καὶ τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς ἐπηρεάζουν καὶ θὰ ἐπηρεάζουν τὴν τρέχουσα πραγματικότητα. Γιατί, πολλὰς φορὲς, τὰ Μ.Μ.Ε. ἀναπαράγουν, μὲ εὐκολία, παρεξηγήσεις, τὶς ὁποῖες σιγὰ σιγὰ ἀποδεχόμεστε ὡς ἰσχύουσες πραγματικότητες.

ἢ Τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημέρωσης ὀφείλουν μὲ ἐντιμότητα καὶ εὐαισθησία νὰ ἐπανεκτιμήσουν τὴ στάση τους ἀπέναντι στὸ ὅλο θέμα τῆς ἀντιμετώπισεως τοῦ ρατσισμοῦ, καὶ οἱ δημοσιογράφοι νὰ ξεκαθαρίσουν ἐσωτερικὰ πῶς οἱ ἴδιοι ἀντιλαμβάνονται τὸν κόσμο, γιὰ νὰ ἀποτρέπουν καὶ νὰ μὴν ἐνθαρρύνουν, μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα ποὺ πρέπει, ἀνάλογες περιπτώσεις.

ἢ Ἡ δυνατότητα νὰ ἀποφεύγονται στὰ Μ.Μ.Ε. καταστάσεις ρατσισμοῦ δὲν εἶναι γιὰ τοὺς δημοσιογράφους ἰδεολογικὴ πίστη, ἀλλὰ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἓνα πρακτικὸ πρόβλημα μὲ τὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφή, καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται ἐκπαίδευση καὶ μετεκπαίδευση³⁴.

ἢ Ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ ἀναρωτηθοῦμε: ἂν ἔχουν λόγο στὰ Μ.Μ.Ε. οἱ μειονότητες καὶ πῶς εἶναι δυνατό νὰ ἐξασφαλισθεῖ ὁ λόγος αὐτός. Αὐτὸ εἶναι μιὰ προσπάθεια, ὄχι μόνο γιὰ μιὰ ὑπεύθυνη ἐνημέρωση, ἀλλὰ καὶ γιὰ μιὰ καλὴ μορφὴ ἐπικοινωνίας, ἔστω καὶ στὸ minimum. Καὶ ἡ ἐπιτυχημένη ἐπικοινωνία ἐξοικειώνει, προκαλεῖ ἡρεμία καὶ αὐτοπεποίθηση, ἢ ἀποτυχημένη ἀποξενώνει, συνεπάγεται ἀβεβαιότητα καὶ φόβο³⁵.

34. Θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ ἡ περίπτωση καθιερώσεως μαθήματος προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποφυγῆς τῶν φυλετικῶν διακρίσεων στὶς πανεπιστημιακὲς σχολὲς δημοσιογραφίας. Αὐτὸ τουλάχιστον εἶχε ἀποφασίσει νὰ ζητήσῃ ὁ Ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Γ. Παπανδρέου, τὸ 1995, μετὰ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν Πρόεδρο τῆς Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως γιὰ τὸ ρατσισμό καὶ τὴν ξενοφοβία κ. J. Kahn. Βλ. Πρακτικά συζητήσεως Στρογγυλῆς Τραπέζης, μὲ τίτλο: «Ὁ ρόλος τοῦ Τύπου καὶ τῶν Μ.Μ.Ε. στὰ ζητήματα τοῦ ρατσισμοῦ καὶ τῆς ξενοφοβίας», Ἀθήνα 30.3.1995, Ἀρχεῖο Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.

35. Βλ. Ἰωάννου Σ. Νικολῆ, *Διλήμματα καὶ ἀδιέξοδα στὴν ἀνθρώπιν ἐπικοινωνία*, σελ. 12.

Είναι πολύ σημαντικό, ότι ο νέος κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας³⁶, προβλέπει μεταξύ των άλλων, α) την αναβάθμιση του δημοσιογραφικού λόγου, β) τη μετάδοση της πληροφορίας και της ειδήσεως ανεπηρέαστα από τις προσωπικές, πολιτικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, φυλετικές και πολιτισμικές απόψεις ή πεποιθήσεις του δημοσιογράφου, γ) την με ισότιμο τρόπο αντιμετώπιση των πολιτών, χωρίς διακρίσεις εθνικής καταγωγής, φύλου, φυλής, θρησκείας, πολιτικών φρονημάτων, οικονομικής καταστάσεως και κοινωνικής θέσεως, και δ) την απόκρουση των εκδηλώσεων κρατισμού, αυταρχισμού, και των αυθαιρεσιών των ιδιοκτητών των Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα των олиγοπωλίων.

Η Ή ισχύουσα νομοθεσία³⁷, αν και θεωρείται επαρκής, δεν προβλέπει τίποτα για την κατάσχεση έντύπων μέσα από τα όποια προπαγανδίζεται ή φυλετική βία και οι διακρίσεις. Είναι, επίσης, έλλειπéστατη ή νομοθεσία για την ποινική κύρωση των πράξεων διαδόσεως των ρατσιστικών ιδεών μέσα από τον Τύπο, το Ραδιόφωνο και το έργο των διαφημιστών³⁸. Θα πρέπει ασφαλώς να γίνουν σημαντικά βήματα για την αναπλήρωση των ελλειπόντων και τη θεραπεία της αυθαιρεσίας κάποιων.

Θα πρέπει, επίσης, να εξετασθεί, μετά από πρόταση δημοσιογράφων, ή δυνατότητα υπογραφής ενός «*χάρτου τιμής*», υπό τους όρους του οποίου οι υπογράφωντες θα δεσμεύονται να καταπολεμούν τις διακρίσεις και να εργάζονται για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και της ιδρύσεως ενός συμβουλίου επιτηρέσεως των συμφωνηθέντων, στο όποιο θα συμμετέχουν όσοι από τους υπογράφοντες το θελήσουν³⁹.

36. ΤΑ ΝΕΑ, 16.10.1997, σελ.19.

37. Νόμοι 927/1979 και 1419/1984, άρθρ. 24. Βλ. Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου, *Ρατσισμός: Αειλία - σία της ανθρωπίνης ψυχής*, σελ. 16-18.

38. Πρακτικά ήμερίδας, με τίτλο: «*Ο ρόλος και ή συν-εργασία κοινωνικών οργανώσεων και δημοσίων αρχών στην καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας*», Αθήνα 18.1.1995, Αρχείο Υπουργείου Έξωτερικών.

39. Βλ. Πρακτικά συζητήσεως Στρογγυλής Τραπέζης, με τίτλο: «*Ο ρόλος του Τύπου και των Μ.Μ.Ε. στα ζητήματα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας*», Αθήνα 30.3.1995, Αρχείο Υπουργείου Έξωτερικών.

Η Ή Εκκλησία θα μπορούσε, στην κατάθεση της μαρτυρίας της, και για το θέμα αυτό, να αξιοποιήσει ακόμη περισσότερο την παρουσία της στα Μ.Μ.Ε. και στο INTERNET.

Η Στην πτωχεία της εποχής μας ή Ήρθόδοξη Θεολογία θεωρούμε, ότι έχει να προσφέρει πολλά στην κοινωνική δημοσιογραφία. Και αυτό έχει γίνει αντιληπτό. Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός, ότι ο Τύπος φιλοξενεί στις σελίδες του κείμενα θεολόγων, κληρικών και λαϊκών. Θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε περισσότερο το γεγονός αυτό και να καλλιεργήσουμε μια πιο στενή και συνεχή συνεργασία με το δημοσιογραφικό κόσμο επί κοινωνικών θεμάτων.

Η Ή καλή παρουσία και μαρτυρία της Εκκλησίας αλλά και οι απαιτήσεις των καιρών προϋποθέτουν, πάντοτε μέσα στα πλαίσια της συνοδικότητας, της εκκλησιολογίας και του ορθόδοξου ήθους, την με σύγχρονο τρόπο οργάνωση και λειτουργία και επιστημονική στελέχωση ενός Γραφείου Τύπου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Έτσι μπορούμε να σχεδιάσουμε, όχι να αυτοσχεδιάσουμε, και να αξιοποιήσουμε πληρέστερα, για τη δόξα του Θεού, που είναι ο ζωντανός άνθρωπος, τη σύγχρονη επικοινωνιακή τεχνολογία.

Η Τέλος, κάτι πολύ σημαντικό για τους ανθρώπους που γράφουν και δημοσιογραφούν. Αφορμά το θέμα της γλώσσας. Μια «σκοτωμένη γλώσσα» ανοίγει το δρόμο στην ισοπέδωση και την τυραννία. Η γλώσσα ταυτίζεται με την ελευθερία των υπάρξεων και αποκτά ένα νόημα που προσλαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις, μια και ή γλώσσα έρχεται εν τέλει να περιφρουρήσει την ταυτότητα καθώς και την υπαρκτική αλλά και πολιτική παρουσία και ελευθερία των ανθρώπων. Έτσι, αν ή σκέψη δεν εύρισκε πιά, για να εκφρασθεί, τη διέξοδο μίας γλώσσας αυστηρής και σωστής, πνίγεται και ξεπέφτει⁴⁰. Ο δημοσιογραφικός λόγος πρέπει να αναβαθμισθεί και να αντισταθεί στον προοδευτικό εκφυλισμό της γλώσσας που έχει ως άμεση συνέπεια την υποταγή και την ελαχιστοποίηση της σκέψεως.

40. Βλ. Vladimir Volkoff, *Σκέψη, γλώσσα και τρομοκρατία*, Περιοδικό *Εὐθύνη*, τεύχος 166, Αθήνα, 1985.

9. Γιὰ τὴν ὑπέρβαση τοῦ φαινομένου ἢ περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ πάθους.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἡ σχέση «Ἐγὼ-Ἐσὺ» ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἐργαλειακὴν σχέση «Ἐγὼ-αὐτό»⁴¹, καὶ μάλιστα ὅχι μόνο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν σχέση μας μὲ τὸν ἄλλον ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ μας, ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς, παθητὸ ὄν τῆς ἱστορίας, καλεῖται νὰ νικήσῃ τὸ πάθος διὰ τοῦ πάθους, τὸ θάνατο μὲ τὴν πίστη στὴν ἀνάσταση, νὰ κερδίσῃ τὸν πόλεμο τῆς ἱστορίας, νὰ ξεπεράσῃ τὸ συμβιβασμὸ μὲ τὴ συμβατικότητα, νὰ ψηλαφίσῃ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, νὰ προσλάβῃ γιὰ νὰ θεραπεύσῃ.

*Φεύγοντας μακριὰ ἀπὸ τὸ θάνατο,
ὅμως ἀφήνοντας πίσω τὴ ζωὴ μας.*

*Φεύγοντας ἀπὸ τὸ παρελθόν μας,
ὅμως ἀφήναμε πίσω τὸ μέλλον μας.*

*Φεύγοντας ἀπὸ τὰ σπίτια μας,
τρέχοντας πρὸς τὴν ἐλπίδα.*

Ὅμως δὲν ὑπῆρχε χρόνος

*νὰ κουβαλήσῃς τέτοιο παραπανίσιο φορτίο
μέσα στὴ φυγὴ.*

*Ἔτσι ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἐλπί-
δας*

ἀκριβῶς ὅπως ἀπαλλαχθήκαμε

ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ πάρουμε:

*τὰ νεκροταφεῖα μας,
τὰ σπίτια καὶ τὶς ἐστίες μας,
τὰ δένδρα καὶ τὰ λουλούδια μας.
Νιώσαμε πὼς ἡ φυγὴ αὐτὴ
ἦταν ἀκόμα πιὸ φρικιαστικὴ
ἀπὸ τὸ νὰ μέναμε ἐκεῖ ποὺ ζούσαμε.*

Ὅμως δὲν ὑπῆρχε διέξοδος.

Φεύγαμε ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἀπὸ τώρα ὅπου κι ἂν πᾶμε

θὰ εἴμαστε ξένοι,

θὰ εἴμαστε φιλοξενούμενοι,

θὰ εἴμαστε περιπλανώμενοι,

σὲ ξένο τόπο.

*Κι ἐνῶ κανεῖς μας δὲν εἶναι κοινός, συνηθισμέ-
νος ἄνθρωπος,*

μοιραζόμαστε κοινὸ ὄνομα: πρόσφυγας.

*Ποιὸς τολμᾷ νὰ καταλάβῃ τὸν ἀπροσμέτρητο
πόνο μας;⁴²*

Σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα καλούμεθα νὰ ἀπαντήσου-
με. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουμε ἀπαιτεῖται μετάνοια, με-
ταμόρφωση, μόρφωση, παιδεία, σφαιρικότητα.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει χάσει τὴ δυνατότητα
αὐτῇ. Ἀσφαλῶς καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς δημοσιο-
γραφίας.

41. Martin Buber, *Between and Man and Man*, London, 1947.

42. Ραφαὴλ Χουσεῖνου (ποιήτρια ἀπὸ τὸ Ἀζερμπαϊ-
τζάν), τίτλος ποιήματος *Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Ἀγντάμ*, Ἐθνι-
κισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικὸ Φύλο, ἐκδ. Παρατηρητῆς,
Θεσσαλονίκη 1995, σελ.158-159.

